MOMENTUL MOSCOPOLE ÎN ISTORIA RAPORTURILOR LINGVISTICE ROMÂNO-ALBANEZE

NICOLAE SARAMANDU

Primele informaţii despre raporturile dintre limbile română şi albaneză le găsim într-un scurt text datând din anul 1731 şi datorat ieromonahului, de origine aromână, Nectarie Tărpu[1]. Este vorba de o inscripţie pe o gravură în lemn, descoperită în anul 1950 la mânăstirea Ardeniţa de lângă oraşul Fier (ar. *Fearică*), Albania, şi descrisă în 1952 de Dh. S Shuteriqi, preşedinte, la acea dată, al Uniunii Scriitorilor din Albania, într-un articol publicat în „Buletin për shkencat shoqërore" (Buletinul ştiinţelor sociale), III (1952), p. 14–15. Gravura, care o reprezintă pe Fecioara Maria cu pruncul Iisus în braţe, are pe una din laturi un text în aromână, redat în limbile albaneză, greacă şi latină, înscrise pe celelalte laturi ale gravurii. Textul în aromână este: *Viryiră Muma-l dumneḑă oră tră noi pecătoşĺi* ʻFecioară, mama lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, păcătoşii', căruia îi corespunde, în albaneză, textul: *Virgjinë Mame e perëndis uro prë ne fajtorëte*.

Acest scurt text este foarte instructiv din punctul de vedere al comparaţiei între română şi albaneză. Textul în aromână şi cel în albaneză conţin două cuvinte, ar. *víryiră*, *óră*, alb. *vírgjinë*, *uró*, care ne trimit la forme latineşti: *virgo*, *-inis* ʻfecioară' şi *orare* ʻa se ruga'. În textul aromânesc mai este un termen de origine latină, *pecătóşĺi*, redat în albaneză prin *fajtórëte*. *Pecătos* este, în aromână, un derivat de la *pecat* (*picat*) ʻpăcat', care provine din lat. *peccatum* (existent în albaneză, ca împrumut din latină, sub forma *mëkat*, cu derivatul *mëkatar* ʻpăcătos'). Cuvântului de origine latină din aromână, *pecătoşĺi*, îi corespunde în textul albanez *fajtorëte*, care provine de la verbul *fajtoj* ʻa fi vinovat', derivat de la *faj* ʻvină, greşeală, păcat', termen de origine latină (atestat în limbile romanice occidentale: it. *faglia*, port. *falha* < lat. **fallia*, REW 3168; cf. Çabej I: 172). Ca formă derivată, alb. *fajtoj* îi corespunde verbului latinesc *fallere* ʻa înşela'. Lui *dumneḑă* din textul aromânesc îi corespunde, în textul albanez, *perëndi* ʻdivinitate, Dumnezeu', care provine din lat. *imperantem* ʻcare comandă, comandant' (Çabej II: 17–18; cf. şi Vătăşescu 1997: 458–459), derivat din lat. *imperator*.

[1] „Este sigur că Nectarie Tărpu era aromân originar din Moscopole" (Drimba 1955: 342). Autorul preia informaţia de la Per. Papahagi: „mai mulţi bărbaţi învăţaţi şi-au luat zborul din acest înfloritor oraş [Moscopole]" (Papahagi 1909: 10; vezi şi nota 6 de la p. 11).

FD, XXXII, Bucureşti, 2013, p. 129–137

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Menționăm faptul că toți termenii latinești aici în discuție apar și în româna nord-dunăreană, adică în dacoromână – *vergură* (*vărgură*), vb. *ura*, *păcătos* (*păcat*), *împărat* –, constatare edificatoare pentru vechile concordanțe dintre română și albaneză întemeiate pe elementul latin.

La mai puțin de patru decenii de la inscripția din 1731 datorată ieromonahului Nectarie Tărpu apare prima lucrare tipărită, în care aromâna e prezentă, alături de albaneză, cu un corpus de cuvinte mult mai amplu. Este vorba de cunoscuta scriere publicată la Veneția în anul 1770 și datorată lui Theodor Anastasie Cavallioti, *Πρωτοπειρία* [Prima învățătură], o carte de citire pentru clasele elementare, redactată în greceşte, care este însoțită de un vocabular de 1770 de cuvinte, unde termenii greceşti sunt traduşi în aromână şi albaneză.

Lucrarea lui Cavallioti, din care nu se cunoaşte în prezent niciun exemplar, ne-a fost transmisă prin reeditări ulterioare, dintre care cea mai veche o datorăm lui Johann Thunmann. Învățatul german (de origine suedeză) a reeditat în 1774 vocabularul trilingv al lui Cavallioti, incluzându-l în opera sa, *Über die Geschichte und Sprache der Albaner und der Wlachen* (Leipzig, 1774)[2]. În lucrarea lui Thunmann vocabularul propriu-zis ocupă 58 de pagini (p. 181–238), restul cărții (p. 171–180, 239–366; în total, 138 p.) reprezentând un amplu studiu despre istoria şi limba românilor şi a albanezilor, primul de acest fel în literatura de specialitate.

Este locul să amintim aici că exemplarul din *Πρωτοπειρία* care a ajuns în posesia lui Johann Thunmann îi fusese oferit acestuia de un tânăr aromân, originar din Moscopole, Constantin Hagi Cegani, care studiase în universități străine şi pe care învățatul german îl prezintă în mod elogios: „Domnul Constantin Hagi Cegani din Moscopole m-a onorat cu această carte rară: [el este] un om cu multe cunoştințe, mai ales în filozofie şi matematică, cu o gândire luminoasă [strălucită] şi demn de o soartă mai fericită. După ce, în trei ani, s-a aflat de două ori la această universitate, a vizitat Leiden şi Cambridge, a fost în Franța şi Italia, se întoarce acum în patria sa, pentru ca prin știința dobândită să fie de folos compatrioților săi. Dincolo de asta, dl Cegani mi-a oferit multe informații despre aromâni şi albanezi, precum numele, răspândirea, numărul, limba lor etc.” (Thunmann 1774: 179–180, notă).

De la Johann Thunmann avem primele date despre *Πρωτοπειρία* şi autorul ei: „Cartea în care apare această listă de cuvinte s-a tipărit la Veneția în 1770 la Antoni Bortoli. Autorul ei este dl Theodor Cavallioti, protopop sau cel mai distins predicator în Moscopole, Macedonia. El este un om învățat, cel mai învățat în poporul său; a studiat cu folos limbile, filozofia şi matematica. [...] Înțelege şi vorbeşte greaca, aromâna şi albaneza ca limbi materne. S-a născut în Moscopole şi are acum aproximativ 46 de ani. Umanioarele [ştiințele umaniste] le-a studiat în oraşul natal [...], filozofia şi matematica în Iannina [...]. A scris despre aproape toate ştiințele filozofice, dar nu s-a tipărit nimic” (Thunmann 1774: 177–178 şi nota *g* de la p. 178).

[2] Lucrarea lui Johann Thunmann a apărut în volumul *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Erster Theil, Leipzig, 1774, p. 169–366.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Reeditând vocabularul trilingv al lui Th. Cavallioti, Johann Thunmann a adăugat o foarte importantă coloană cu termenii traduşi în latină, care, pe de o parte, pune cu pregnanţă în evidenţă originea romană a aromânei şi, pe de altă parte, oferă posibilitatea comparaţiei cu albaneza, pe baza elementului latin. În ceea ce priveşte elementul latin, este revelator faptul că, din cele 1170 de cuvinte cuprinse în vocabular, peste 650 sunt, în aromână, de origine latină, ceea ce înseamnă un procentaj de peste 50% (aproximativ 56%). Thunmann însuşi a făcut acest calcul pe baza vocabularului lui Cavallioti: în limba românilor de la sud de Dunăre, 50% din cuvinte sunt latineşti: „die Hälfte derselben [Sprache] (ich habe nachgezählt) ist Lateinisch" (Thunmann 1774: 339). Este interesant de semnalat faptul că un procentaj aproape identic înregistrează cuvintele de origine latină din aromână în *Lexiconul în patru limbi* (*Λεξικόν Τετράγλωσσον*) al lui Daniil Moscopoleanul, tipărit la Veneţia în 1794: din cele 1072 de cuvinte aromâneşti, 586 sunt de origine latină, adică aproximativ 55 % (cf. Brâncuş 1992: 40).

Dintre cuvintele de origine latină pentru care Johann Thunmann dă corespondenţi în aromână şi albaneză, menţionăm:

(8) ar. *sắmtu*, alb. *shent* [*i shënjtë*, *i shentjë*] (< lat. *sanctus*) (cf. Vătăşescu 1997: 470); dr. *sânt*.

(36) ar. *ráḑă*, alb. *reze* [*rreze*] (< lat. **radia* [= *radius*]) (cf. Çabej II: 93; lipseşte la Vătăşescu 1997); dr. *rază*.

(46) ar. *cal*, alb. *kalë*, *kali* (< lat. *caballus*; la Thunmam, s.v. *equus*) (cf. Vătăşescu 1997: 199); dr. *cal*.

(60) ar. *nepótu*, alb. *nip* (< lat. *nepos*, *-tis*; la Thunmam, s.v. *consobrinus*) (cf. Vătăşescu 1997: 106); dr. *nepot*.

(63) ar. *púlpă*, alb. *pulpë* (< lat. *pulpa*; la Thunmam, s.v. *sura*) (cf. Vătăşescu 1997: 37); dr. *pulpă*.

(72) ar. *númeru*, alb. *numur* [*numër*] (< lat. *numerus*) (cf. Çabej I: 384,Vătăşescu 1997: 229); dr. *număr*.

(81) ar. *máscuru*, alb. *mashkull* (< lat. *masculus*; la Thunmam, s.v. *mas*) (cf. Vătăşescu 1997: 19); dr. *mascur*.

(106) ar. *fúndu*, alb. *fund* (< lat. *fundus*; la Thunmam, s.v. *profunditas*) (cf. Vătăşescu 1997: 149, 226, 271); dr. *fund*.

(169) ar. *sănătos*, alb. *shëndoshë* (< lat. *sanitosus*; la Thunmam, s.v. *sanus*) (cf. Vătăşescu 1997: 70); dr. *sănătos*.

Este remarcabil faptul că toţi termenii menţionaţi se regăsesc în dacoromână, cei mai mulţi dintre ei întâlnindu-se şi în celelalte dialecte româneşti: *cal*, *fund*, *nepot*, *număr* (în meglenoromână şi istroromână), *mascur*, *săm(t)* şi *sănătos* (în meglenoromână), *pupă* [= pulpă] (în istroromână).

Dintre cuvintele comune cu albaneza, pe care româna le-a moştenit din substratul autohton, menţionăm:

(9) dr. *ghimpe*, alb. *gjep* [*gjemb*], păstrat numai în dacoromână; ar. *skinu* (< lat. *spinus*) (cf. Brâncuş 1983: 78–79).

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

(109) ar. *bag* (probabil autohton); cf. alb. *vë*, gr. *βάζω*.

(298) ar. *băneţlu* ‘a trăi’, alb. *banoj* (în aromână, probabil împrumut din albaneză).

(520) ar. *maţlăre*, alb. *modhul* (Brâncuş 1983: 93–94).

(521) ar. *grumaţlu*, alb. *gurmaz* (Brâncuş 1983: 84–85).

ar. *guşă*, alb. *gushë* (Brâncuş 1983: 84–85).

Pentru albaneză, Thunmann dă *kiafă* [qafë], cu corespondent în dr. *ceafă*.

(522) ar. *groapă*, alb. *gropë* (Brâncuş 1983: 47–48).

(546) ar. *baltă*, alb. *baltë* (Brâncuş 1983: 35–37).

(707) ar. *năpărtică* ‘viperă’, alb. *nepërkë* (Brâncuş 1983: 104–105).

(797) ar. *bască* ‘lână tunsă de pe o oaie’, alb. *bashkë* (Brâncuş 1983: 40–41).

(994) ar. *ţalpă* ‘urdoare’, alb. *gjalpë* ‘unt’ (cf. Saramandu 1987: 126 ş.u.).

Ca şi în cazul cuvintelor moştenite din latină, constatăm, şi în cazul termenilor proveniţi din substrat, că se întâlnesc fie în toate dialectele (*baltă*, *groapă*, *guşă*) fie în unele dintre ele: în dacoromână, aromână şi meglenoromână (*bască*, *mazăre*, *năpârcă*) sau în dacoromână şi aromână (*grumaz*). Doi termeni apar numai în dacoromână (*ceafă* şi *ghimpe*), iar unul numai în aromână (*ţalpă*).

Am insistat asupra lucrării lui Johann Thunmann din mai multe motive. Mai întâi, remarcăm faptul că, prin ea, intră în circuitul ştiinţific occidental cel mai important dintre dialectele româneşti sud-dunărene, aromâna, despre care autorul afirmă că „după cunoştinţa mea, înainte de vocabularul pe care vi-l prezint [al lui Th. Cavallioti], nu se ştia nimic” (Thunmann 1774: 177). Aromânii, pe care Johann Thunmann îi numeşte *Thracische Wlachen*, vorbesc aceeaşi limbă cu fraţii lor din nordul Dunării (*Dacische Wlachen*) (cf. Thunmann 1774: 176, nota): „Sie reden eben dieselbe Sprache, als ihre Brüder diesseits der Donau” (Thunmann 1774: 174). Dincolo de importanţa pe care o prezintă pentru studiul limbii române şi pentru romanistică în general, lucrarea lui Johann Thunmann stă la baza studiilor ulterioare privind substratul, concordanţele lingvistice balcanice, elementul latin comun românei şi albanezei etc. Johann Thunmann formulează pentru prima dată *teoria continuităţii*, atât a românilor cât şi a albanezilor în teritoriile pe care le locuiesc, punct de vedere care s-a impus. S-a impus, de asemenea, teoria substratului, întemeiată pe comparaţia românei cu albaneza, la studiul concordanţelor lingvistice balcanice adăugându-se ulterior bulgara (Kopitar 1829) şi greaca (Miklosich 1861).

Franz Miklosich a prezentat, cel dintâi, cele mai multe din aceste concordanţe, dintre care amintim: (1) prezenţa vocalei de timbru *ă* în albaneză, română şi bulgară; (2) articolul hotărât enclitic (postpus) în albaneză, română şi bulgară; (3) lipsa infinitivului în albaneză, bulgară şi greacă şi înlocuirea lui cu conjunctivul (în română, parţial); (4) confuzia genitivului cu dativul în albaneză, română, bulgară şi greacă; (5) formarea timpului viitor cu auxiliarul *a vrea* în română, greacă, bulgară şi albaneză (dialectul tosc); (6) formarea numeralului cardinal de la 11 la 19 după tipul *unus super decem* în albaneză, română şi bulgară.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

La aceste concordanţe se adaugă unele particularităţi comune românei şi albanezei, dintre care amintim rotacismul (în dialectul tosc al albanezei şi dialectul în română).

Un alt învăţat aromân care provine din mediul cultural moscopolean al epocii – sfârşitul secolului al XVIII-lea – este Daniil Moscopoleanul (numele complet: Daniil Mihali Hagi Moscopoleanul), autorul unei cărţi de lectură, cu conţinut religios, scrisă în greceşte, *Εισαγωγικί διδασκαλία* [Învăţătură introducătoare], tipărită la Veneţia în anul 1794, care are, la sfârşit, un manual de conversaţie în greacă, aromână, bulgară şi albaneză (*Λεξικὸν Τετράγλωσσον*)[3]. Este interesant de reţinut faptul că aromâna nu e numită *Βλάχικα*, aşa cum apare la Cavallioti. Daniil precizează chiar în titlul lucrării sale că traduce textul grecesc *ἐν Μοισία Βλαχικῇς*, adică în „româna din Moesia", ceea ce sugerează unitatea lingvistică dintre aromână şi dacoromână, care reprezintă o singură limbă. Ca şi în cazul lucrării lui Cavallioti, reeditată ulterior, a fost republicată şi opera lui Daniil, de către englezul William Martin Leake, în *Researches in Greece* (Londra, 1814), de Franz Miklosich, în *Rumunische Untersuchungen*, vol. I, 2 (Viena, 1882) şi de Per. Papahagi, în *Scriitori aromâni în secolul al XVIII-lea* (Bucureşti, 1909)[4].

Importanţa lucrării lui Daniil Moscopoleanul a fost subliniată, printre alţii, de Th. Capidan: „Însemnătatea lucrării lui Daniil pentru cunoaşterea nu numai a dialectului aromân, dar şi a celorlalte limbi balcanice, albaneza şi bulgara, este foarte mare. Nicăieri în literatura dialectală aromână nu întâlnim o construcţie a frazei atât de liberă ca în cartea lui Daniil. În calitate de aromân, care cunoştea bine dialectul, el scria neinfluenţat de celelalte limbi" (Capidan 1932: 53). Grigore Brâncuş a studiat *Lexiconul* lui Daniil Moscopoleanul, considerându-l „unul dintre cele mai vechi şi mai importante monumente de limbă română din sudul Dunării" (Brâncuş 1992: 43). Analizând structura etimologică a lexicului aromânesc, Grigore Brâncuş constată că, din cele 1072 de unităţi lexicale care apar în *Lexicon*, 586 (adică aproximativ 55 %) sunt de origine latină. Procentajul e aproape identic cu cel pe care l-am constatat la Th. Cavallioti (56%; vezi *supra*, p. 131).

Amintim aici şi cea de a treia lucrare datorată unui autor provenind din mediul cultural moscopolean din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Este vorba de Constantin Ucuta, autorul lucrării *Νέα Παιδαγωγία* [Noua pedagogie], cu subtitlul (în original, în greacă) „abecedar lesnicios pentru a-i învăţa pe copii carte romano-vlahă în uzul curent al romano-vlahilor", lucrare tipărită în 1797 la Viena, în imprimeria marchizilor Puliu, de origine aromână (cf. Capidan 1932: 61). C. Ucuta a scris abecedarul cu scopul declarat de a-i instrui pe copiii aromânilor în idiomul matern: „Primeşte lumina aceasta puţină, spre folosul copiilor noştri, că de mult îţi era dor să vezi acest început în neamul nostru, pentru ca în mod lesnicios să înţeleagă copiii noştri ceea ce cu multă pierdere de vreme şi cu multă osteneală pricep în altă limbă" (cf. Papahagi 1909: 65; Capidan 1932: 61). Este interesant să

[3] Lucrarea a avut şi o a doua ediţie, în 1802.

[4] Scrierea lui Daniil, folosită ca ghid de conversaţie, a cunoscut şi unele reeditări parţiale în secolul al XIX-lea, de exemplu numai a textului grecesc şi bulgăresc (cf. Capidan 1932: 54).

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

observăm că Ucuta nu-i mai numeşte pe aromâni *vlahi* (iar idiomul vorbit de ei, *vláhica*, aşa cum apare la Cavallioti) sau *vlahi din Moesia* (cum apare la Daniil), ci *romano-vlahi*, denumire prin care, pentru prima oară, se evidenţiază clar romanitatea lor. La data scrierii lucrării, C. Ucuta era hartofilax şi protopop în Posen (Prusia Orientală) şi este de presupus că se informase, din medii intelectuale din Austro-Ungaria (Ucuta îşi tipărea lucrarea la Viena, unde exista o colonie aromânească) sau prin contactul direct cu vorbitori de limbă română, de unitatea de origine şi de vorbire a românilor nord- şi sud-dunăreni[5]. La scurtă vreme după Ucuta, Gheorghe Constantin Roja publica la Pesta, în 1808, în limba germană, un studiu despre istoria aromânilor, pe care îi numeşte *români* (germ. *Romanier*)[6].

În secolul al XIX-lea, acumularea rapidă a cunoştinţelor despre istoria celor două popoare, român şi albanez, ca şi despre limbile lor a avut, printre altele, ca efect apariţia în România a primelor studii privind raporturile româno-albaneze. Aceste studii au o tradiţie de peste un secol şi jumătate, începând cu cel datorat lui B. P. Hasdeu, din 1860, semnificativ intitulat *Perit-au dacii?*[7], şi cu alte numeroase studii ale aceluiaşi autor, dintre care amintim *Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice* (1891–1892)[8] sau *Cine sunt albanezii?* (1901)[9]. Cercetările au continuat prin contribuţiile a numeroşi lingvişti şi istorici, între care Ovid Densusianu, Pericle Papahagi, Sextil Puşcariu, Th. Capidan, Al. Philippide, I.-A. Candrea, Al. Rosetti, I. I. Russu, H. Mihăescu, Gr. Brâncuş, C. Poghirc, N. Saramandu, Cătălina Vătăşescu. În zilele noastre, specialistul recunoscut este Grigore Brâncuş, care, de-a lungul a peste trei decenii, a publicat cele mai importante contribuţii privind concordanţele dintre limbile română şi albaneză, începând cu cunoscuta lucrare de sinteză, *Vocabularul autohton al limbii române* (1983) şi continuând cu numeroase alte lucrări (articole, volume), dintre care menţionăm *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române* (1995), *Concordanţe lingvistice româno-albaneze* (1999), *Studii de istorie a limbii române*, I–II (2007, 2008). Remarcăm faptul că, în studiile sale, Grigore Brâncuş a urmărit concordanţele româno-albaneze în toate domeniile limbii: vocabular, fonetică, morfologie, sintaxă, frazeologie. În acest sens, Grigore Brâncuş continuă nemijlocit

[5] Th. Capidan consideră că e posibil ca Ucuta să fi avut cunoştinţă de lucrarea lui Johann Thunmann: „Probabil, însă, că dânsul nu va fi ignorat opera istorică a lui Thunmann, în care pentru întâia dată se vorbeşte despre romanitatea aromânilor. Aceasta se pare că rezultă din faptul că Ucuta nu mai numeşte pe aromâni «Vlahi din Misia», ci «Romano-Vlahi». Acest nou nume apare, după cum am văzut, chiar pe copertă: copiii «Romano-Vlahilor» să înveţe «carte romano-vlahă»” (Capidan 1932: 61–63).

[6] Gheorghe Constantin Roja, *Untersuchungen über die Romanier order sogenannten Wlachen, welche jenseits der Donau wohnen* [Cercetări despre românii sau aşa-numiţii vlahi care locuiesc dincolo de Dunăre], Pesta, 1808.

[7] B. P. Hasdeu, *Perit-au dacii?*, în „Foaie de istorie şi literatură”, Iaşi, 1860, nr. II–V (aprilie–iulie).

[8] Idem, *Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tomul XIV, 1891–1892, p. 225–261.

[9] Idem, *Cine sunt albanezii?*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tomul XXIII, 1901, p. 103–113.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

direcţia de cercetare inaugurată de ilustrul său predecesor, B. P. Hasdeu, care în *Cine sunt albanezii?* (1901) afirma: „Identitatea lexică albanezo-română e secundară, după mine, în comparaţiune cu identitatea cea gramaticală. Caracteristice mai ales sunt întâlnirile între români şi albanezi nu prin vocabular, ci prin particularităţile fonetice, morfologice şi sintactice, care nici într-o ipoteză nu se pot împrumuta de la străini, nu se pot altoi în cursul timpului, ci datează de la însăşi obârşia lumii" (Hasdeu 1901; citat după B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică şi filologie*, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1988, p. 470). „Numai printr-o comunitate de origine şi printr-o intimă conlocuire, totodată, se poate explica natura cea organică primordială a legăturilor între limbile română şi albaneză" (*ibidem*, p. 469).

Ne permitem să încheiem, în acelaşi spirit, cu citate din doi autori cu cea mai mare autoritate în Albania şi în România în domeniul studiilor lingvistice româno-albaneze, Eqrem Çabej şi Grigore Brâncuş. „Orice cercetare cu privire la o perioadă mai veche a limbii albaneze duce cu necesitate la raportarea cu celelalte limbi balcanice. Dintre acestea, primul loc îl ocupă, fără îndoială, limba română. Albaneza şi româna au legături strânse în domeniul foneticii, al morfologiei, al vocabularului, al formării cuvintelor, al sintaxei şi frazeologiei, al zicalelor şi al locuţiunilor proverbiale, încât – fără a lăsa neobservate deosebirile – adesea ai impresia că este vorba de unul şi acelaşi spirit al limbii, manifestat sub două forme" (Çabej 1959: 531). „Intenţia noastră a fost să punem în lumină [...] «miracolul» înrudirii originare a celor două limbi şi implicit, străvechea afinitate spirituală a popoarelor român şi albanez" (Brâncuş 1999: 7).

BIBLIOGRAFIE

Brâncuş 1967 – Gr. Brâncuş, *Elemente lexicale autohtone în dialectul aromân*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XVIII, 1967, nr. 5, p. 491–505; republicat în vol. *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Bucureşti, Institutul Român de Tracologie, 1995, p. 51–66.

Brâncuş 1982 – Gr. Brâncuş, *Observaţii asupra structurii vocabularului aromân în Dicţionarul lui Daniil Moscopoleanul*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLIII, 1992, nr. 1, p. 39–43; republicat în vol. *Studii de istorie a limbii române*, [I], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, p. 99–103.

Brâncuş 1983 – Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Brâncuş 2003–2004 – Gr. Brâncuş, *Evoluţia lexicului latin în aromână*, în „Fonetică şi dialectologie", XXII–XXIII, p. 37–45; republicat în vol. *Studii de istorie a limbii române*, [I], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, p. 91–98.

Brâncuş 2009 – Gr. Brâncuş, *Raporturi lingvistice aromâno-albaneze*, în vol. „Lucrările celui de al doilea Simpozion Internaţional de Lingvistică", Bucureşti, Editura Universităţii, p. 11–20.

Brâncuş 2012 – Gr. Brâncuş, *Atlasul dialectal al limbii albaneze. Elemente comune cu româna*, în „Fonetică şi dialectologie", XXXI, p. 5–19.

Çabej 1959 – Eqrem Çabej, *Unele probleme ale istoriei limbii albaneze*, în „Studii şi cercetări lingvistice", X, nr. 4, p. 527–560.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Çabej 1976 – Eqrem Çabej, *Zur aromunischen Wortforschung*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVII, nr. 1.
Çabej I, II – Eqrem Çabej, *Studime gjuhësore*, I, II, Prishtinë, Rilindja, 1976.
Capidan 1922 – Th. Capidan, *Raporturile albano-române*, Cluj, Editura „Institutului de Arte Grafice «Ardealul»", (extras din „Dacoromania", II).
Capidan 1931 – Th. Capidan, *Fărşeroţii. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania*, Bucureşti, Cartea Românească (extra din „Dacoromania", V).
Capidan 1932 – Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, Bucureşti, Imprimeria Naţională.
Drimba 1955 – V. Drimba, *Asupra unui text aromân din anul 1731*, în „Studii şi cercetări lingvistice", VI, nr. 3–4, p. 341–345.
Hetzer 1981 – Armin Hetzer (ed.), *Das dreisprachige Wörterverzeichnis von Theodoros Anastasiu Kavalliotis*, Hamburg, Helmut Buske Verlag.
Kopitar 1829 – B. Kopitar, *Albanische, walachische und bulgarische Sprache*, in „Wiener Jahrbücher der Literatur", vol. 46, p. 59–106.
Lafe & Lafe 2010 – Emil Lafe, Gene Lafe, *I rapporti linguistici rumeno-albanesi nella visione di Grigore Brâncuş*, în vol. *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuş*, Editura Universităţii, Bucureşti, p. 115–120.
Lloshi 2000 – Xhervat Lloshi, *Albanian Dictionaries and D. Moskopolitis „Lexicon Tetraglosson"*, în Christos Tzitziulis, Charalambos Symeonidis (eds.), *Βαλκανική Γλωσσολογία. Συγχρονία καὶ Διαχρονία. Balkanlinguistik. Synchronie und Diachronie*, Thessaloniki, p. 151–157.
Mihăescu 1993 – H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Miklosich 1861 – Franz Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Viena.
Papahagi 1909 – Per. Papahagi, *Scriitori aromâni în secolul al XVIII-lea (Cavalioti, Ucuta, Daniil)*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl".
Peyfuss 1974 – Max Demeter Peyfuss, *Die aromunische Frage*, Wien/Köln/Graz, Herman Böhlaus Nachf.
Peyfuss 1989 – Max Demeter Peyfuss, *Die Druckerei von Moschopolis, 1731–1769*, Wien/Köln, Böhlaus, Verlag.
Poghirc 1969 – C. Poghirc, *Influenţa autohtonă*, în *Istoria limbii române*, II, Bucureşti, Editura Academiei, p. 313–365.
Russu 1981 – I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Saramandu 1972 – Nicolae Saramandu, *Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea*, Bucureşti, Editura Academiei.
Saramandu 1987 – Nicolae Saramandu, *Concordanţe etimologice şi lexicale româno-albaneze*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXVIII, nr. 2, p. 126–141.
Saramandu 1991 – Nicolae Saramandu, *Probleme ale studierii substratului aromânei*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLII, nr. 3–4, p. 119–123.
Saramandu 1996 – Nicolae Saramandu, *Romano-balcanica. Flexiunea de gen a numeralului **trei** în aromână*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLVII, nr. 1–6, p. 207–215.
Saramandu 1998 – Nicolae Saramandu, *Les rapports entre le thraco-dace et les anciennes langues europeénnes (sur les données de l'Atlas Linguarum Europae)*, în *The Thracian World at the Crossroads of Civilizations*, vol. II, Bucureşti, p. 673–678.
Saramandu 2010 – Nicolae Saramandu, *Concordanţe lingvistice româno-albaneze*, în vol. *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuş*, Bucureşti, Editura Universităţii, p. 203–208.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Thunmann 1774 – Johann Thunmann, *Über die Geschichte und Sprache der Albaner und der Wlachen*, în vol. *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, 1. Theil, Leipzig, p. 169–366.

Vătăşescu 1997 – Cătălina Vătăşescu, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparaţie cu româna*, Bucureşti.

LE „MOMENT MOSCOPOLE" DANS L'HISTOIRE DES RAPPORTS LINGUISTIQUES ENTRE LE ROUMAIN ET L'ALBANAIS

RÉSUMÉ

Dans la deuxième moitié du XVIIIe siècle, la ville de Moscopole a joué un rôle majeur dans l'histoire culturelle des Balkans. Par leurs livres imprimés en plusieurs langues, les écrivains d'origine aroumaine Th. A. Cavallioti, Daniil et Constantin Ucuta ont beaucoup contribué au progrès de l'enseignement dans les langues nationales de la Peninsule Balkanique.

BDD-A15335 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)